

هندس، تناسبات و پیمون در معماری ایرانی

الهام رحیمی*¹

1- فارغ التحصیل کارشناسی ارشد رشته معماری- مرمت، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد تهران مرکز، rahimi_architect@yahoo.com

چکیده

در شکل های مختلف موجود در طبیعت نسبت های معینی را می توان مشاهده کرد. معماری که با هندسه پیوندی نزدیک دارد، خالق مکان هایی در طول هزاره ها بوده است. معماری ایرانی همیشه بر زیبایی تأکید داشته است و ایرانیان سعی کرده اند در ابعاد ساختمان ها، تناسب هایی را به کار گیرند که بازتاب رابطه های کیهانی و نسبت زرین باشند. در ساخت بناها علاوه بر منطق و متناسب بودن تمام ابعاد و اندازه ها با پیمون انتخابی، بر استفاده از پیمون چه در کل بنا، چه در عناصر جزئی و حتی عناصر تزیینی به دقت تأکید می شد، حتی مصالح بکاررفته در بنا نیز همواره تابع پیمون بودند. همین امر باعث شد در کلیه نقاط ایران بناهایی با ارزش، صحیح و زیبا خلق شوند و در طول سالیان دراز از معماری ایرانی با شکوه و عظمت یاد شود.

تأملی در دانش معماری و روش های بکار رفته در گذشته، پرسش های بسیاری را درباره کاربرد هندسه و ریاضیات، تناسبات، چگونگی اجرای طرح و نقشه و مراحل اجرایی و بالاخره قیود و محدودیت های معمار، با در نظر گرفتن مصالح و نوع ساختمان، مطرح می کند. این مقاله می کوشد نحوه پیوند هندسه، تناسبات و پیمون را در یک بنای معماری، هم در تمامیت آن (ارتفاع، طول و عرض) و هم در اجزاء اندامهایی ساختمان ارائه دهد.

واژه های کلیدی: هندسه، پیمون، معماری ایرانی، تناسبات، نسبت زرین

1- مقدمه

پیمون به معنای " اندازه و معیارهایی است که تناسب اندامهایی ساختمان را از نظر درستی طرح، تناسب، استواری و زیبایی تضمین نموده است" [6]. معمار ایرانی با بکارگیری آن، اجزاء و اندامهای بنا را به یکدیگر پیوند داده و بدین شکل با استفاده از هندسه و تناسبات بین اجزاء بنا در خلق اثری هماهنگ و متناسب موفق بوده است.

معماران ایرانی علاوه بر پیمون به عنوان اندازه و معیاری که در ساخت بنا از آن بهره می بردند؛ در کنار آن از " گست افزود" که امروزه به آن " زد و خورد" می گویند- یعنی از چیزی کاستن و به چیزی افزودن در چیزهای خیلی جزئی نیز استفاده می کردند [7].

در معماری ایرانی در تمام مراحل مربوط به تکوین یک اثر معماری، رابطه و همیاری تنگاتنگ بین نیارش، هندسه، پیمون و گز نقش اساسی دارد. هندسه و نیارش بنا با استفاده از پیمون و توجه به نیاز، عامل تعیین و کنترل ابعاد و اندازه ها و راهنمای دستیابی به نتیجه ای مطلوب است [9]. به این ترتیب با استفاده از پیمون ضمن